

פניני תורה

זמני כניסת ויציאת השבת

שעון קיץ

פרשת דברים

כניסת השבת: 7:15

צאת השבת: 8:17

רבינו תם: 8:58

ח' מנחם אב תשפ"ה

פרשת השבוע: דברים – הפטרה: זוזון ישעיהו (ישעיה א)

נערך בס"ד ובזכות הרבים ע"י הרב משה דיין נ"י

מאמר בפרשה

פרשת דברים היא גם 'שבת חזון' שבת שלפני תשעה באב, ובשבת זו קוראים בהפטרת חזון ישעיהו בן אמוץ. המשותף לפרשת דברים ולהפטרת השבת היא 'התוכחה'. בפרשת דברים מביא רש"י מהספרי לפי שהן דברי תוכחה ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן. גם ישעיהו הנביא מוכיח את העם באופן קשה "בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי". ועוד מוסיף כהנה וכהנה עוונות שהיו באותו דור, עד שממשיל אותם 'כמעט כסדם היינו לעמרה דמינו'.

והנה בכל הדורות מצאנו לגדולי הדור שהוכיחו את העם על מעשיהם הרעים, וכך רואים אנו אף בדור שלנו שמדי פעם עומדים גדולי ישראל ומוכיחים את העם על דברים שצריכים תיקון ליחיד ולכלל. ויש להבין הלא מצות 'הוכח תוכיח את עמיתך' מוטלת על כל יחיד ויחיד, ועל כל אחד מוטלת החובה להוכיח את חבריו כאשר הוא רואה שעושה דבר שנוגד את דיני התורה. ומ"מ ביחס לעם כולו ראינו שגדולי הדור נטלו על שכמם את האחריות להוכיח, לא רק את הפרט אלא את הכלל כולו. ויש להבין וכי אף אחד מתוך הציבור לא ראה מה שראה ישעיה הנביא אף אחד לא הרגיש ש"שריד סורים וחברי גנבים כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים.." האם רק ישעיהו הנביא ראה זאת ואחרים לא ראו זאת? אתמהה.

בספר זאת התורה מביא ששמע בשם מרן הגאון רי"ז הלוי זצ"ל מבריסק שהסביר זאת בענין אחר על פי משל: לגן מלא פרחים ועצים, גן יפהפה הריח הנעים נודף ממנו למרחוק, נחלי מים עוברים בו, אנשים רבים באו ליהנות מיופיו טיילו בו להנאתם, וכולם מילאו פיהם שבח על הגינה, היללו את יופי פרחיה על שלל צבעיה המרהיבים, עין לא תשבוע. אולם היה אחד שתמיד ידע להצביע על חסרונותיה של הגינה. על פרח שנבל, על עץ שמתייבש, על דשא שלא כוסח כראוי. היה זה הגנן הוא לא היה מטייל בגינה כדי ליהנות מיופיה. תפקידו היה לטפל בצמחים, ומי שתפקידו לדאוג לשלום הפרחים מבטו שונה בתכלית. כמובן יודע הוא את מעלותיה, אך בהיותו אחראי על שלמות הגינה, הוא שם לב גם לחסרונותיה, כדי שיוכל לתקן את הדרוש תיקון. ובכן בני העם המבקרים בגן אינם רואים את החסרונות שבגן, הם רואים את הפרחים ואת העצים, הם רואים את נחלי המים, ושואפים לקרוב את האויר הצח שבגן, ומריחים את ריחות הפריחה של עצי הגן. ומרוב אושר ונחת אינם רואים את החסרונות, בעיניהם הכל טוב ויפה אין שום חסרון, הגן שלם ומושלם.

אך לא כן גדולי הדור שהם נטלו על שכמם את הטיפול בגינה, הם מטפחים את הפרחים ואת הצמחים, כדי שיגדלו כראוי ויניבו פירות מתוקים, וכאותו גנן הם גם רואים את הפרח הנובל, ואת העץ שאינו גדל כראוי, ואת הדשא שאינו מטופל. רק הם רואים זאת כי הם האחראים על שלימותו של הגן. ועל כן רק הם יכולים לראות גם את החסרונות שבגן ולתקן מה שטעון תיקון. אולי משום כך מסיים הנביא ישעיהו את תוכחתו בהפטרת השבת בפסוק "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציד כבתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה" ישעיה הנביא מתפלל לכך שיהיו יותר שופטים ויועצים, יותר מוכיחים, והתיקון יהיה גדול יותר, כאשר יוכיחו יותר איש את רעהו. וכבר אחז"ל בגמרא (שבת קיט) על מה חרבה ירושלים על שלא הוכיחו זה את זה, כי התוכחה מביאה תיקון המעשים ושיפור המידות והגן הופך להיות יותר שלם ומושלם.

עמידתו האיתנה של בעל המחצית השקל שלא להוציא שקר

סיפור מאלף על שמירת דיבור אמת של הגאון רבי שמואל קאלין זצ"ל בעל ה'מחצית השקל' היה זה בתקופה בה הגויים שונאי ישראל ניסו בכל כוחם להעליל עלילות דם על היהודים כאילו הם צריכים דם עבור המצות לחג הפסח ולשם כן הם שוחטים ילד גוי ומוהלים את דמו בבצק המצות גם בעירו של ה'מחצית השקל' שררה אווירת מתח בין היהודים והגויים ובאוור ריחף כל העת החשש מעלילת דם קרבה בעל ה'מחצית השקל' החליט שהוא מנצל את קשריו עם מושל המחוז ובשיחה עמו הסביר לו כי כל עלילות הדם הן שקריות וכי עם ישראל מלבד שהוא

מוזהר על ילא תרצח' הוא אף מוזהר שלא לאכול דם ולכן אין כל אמת בעלילה המרושעת כי העם היהודי שוחט ילדי גויים לצורך אפיית המצות המושל השתכנע מבנות דבריו של הגאון זצ"ל והבטיח לו כי על כל צרה שלא תבוא הוא יגן על היהודים מפני עלילה כזו ואכן אשר יגורו בא וסמוך לחג הפסח נמצאה גופת ילד גוי ולידה סכין העיר נעשתה כמרקחה והגויים תאבי דמם של היהודים עמדו כבר בפתח רחוב היהודים לכלות בהם את זעמם המושל קיים את הבטחתו ותיכף שלח את חייליו כדי להגן עליהם מפני חמת זעמם של הגויים.

חקירת מקרה הרצח החלה והנתון המדהים שנתגלה שהסכין שנמצאה ליד גופתו של הילד וכנראה שימשה את הרוצחים היא לא פחות ולא יותר שייכת לבעל ה'מחצית השקל' למותר לציין שטרף זה נטרף ע"י הגויים בשמחה הלא מורם ורבים של היהודים נתפס על חם, והרב נלקח לבית הכלא לדעת מה יעשה בו. לא הועילו לו כל קשריו עם המושל כי גם הוא כעס עליו מאוד על כך שהערים עליו בהעמדת פני צדיק ותמים, ובסופו של דבר הרצח נעשה ע"י הסכין שלו.

תלמידיו צאן מרעיתו של הגאון זצ"ל שכרו לשירותי ההגנה במשפטו את שירותיו של עורך דין גדול מאוד והאחרון נפגש עם ה'מחצית השקל' לקראת המשפט. בפגישה זו הציע עוה"ד ל'מחצית השקל' לכפור בעובדה שהסכין שייכת לו, כי לעת עתה אין לתביעה כל ראיה כי אכן הסכין שייכת ל'מחצית השקל'. אך למרבה פליאתו של עורך הדין לא הסכים ה'מחצית השקל' לבקשתו וענה לו "היה לא תהיה, אני לא אוציא דבר שקר מפי, אני אודה שהסכין שייכת לי אך לא אני רצחתי את הילד, וגם אינני יודע מי כן רצחו". עורך הדין ראה שהגאון זצ"ל אינו משתף עמו פעולה בהליך ההגנה ולכן התפטר מתפקידו במשפט זה.

גם שכנועם של ראשי הקהילה לא הועילו וה'מחצית השקל' נשאר בשלו לא אוציא דבר שקר מפי. עת המשפט הגיעה וכבר בתחילתו שואל השופט את המחצית השקל האם הנך מודה שהסכין הזו שלך? כן, ענה הרב. השופט שכנראה לא היה כ"כ רשע כמו התביעה, ניסה לעזור ל'מחצית השקל' ושוב פנה אליו יודע אתה כי אין כל עדות שאכן הסכין היתה שלך, ולכן יכול אתה לכפור בעובדה זו, האם בכל אופן אתה מודה שהסכין שלך? ושוב עונה לו ה'מחצית השקל' בבטחה "כן, הסכין אכן שלי, אולם לא אני רצחתי את הילד, וגם אין לי כל מושג מי רצח אותו". דברי ה'מחצית השקל' הרשימו את השופט, והוא פנה אל התביעה בטענה כי הוא רואה לנכון להאמין לנאשם ולזכותו, כי אם הוא שקרן והוא אכן ביצע את הרצח, מדוע לא שיקר שהסכין איננה שלו, הרי יכול היה להיפטר בכך מכל התביעה, אין זה אלא כי איש אמת הוא ואני מאמין לו כי לא הוא רצח את הילד.

שמחה גדולה היתה ליהודים אבל שמחתם הפכה לתוגה כאשר התובע נעמד וטען כי יש לו עד שמוכן להעיד שהסכין שייכת ל'מחצית השקל' ואי לכך כבר אין ראיה שה'מחצית השקל' דובר אמת, כי לא יכול היה לשקר בזאת. העד עלה על דוכן העדים, והשופט שואל אותו האם ראית מעודך את הסכין הזו? לא, ענה האיש, אבל אני שימשתי בעבר כמשרת בבית הרב, ומכיר אני את כל הסכינים שהיו בביתו, ובידי סימן מובהק כי גם סכין זו היא מסכיניו, כי בכל סכיני הרב יש חריץ דק בראשם. השופט ציווה להביא אליו את הסכין ואכן כך היה גם בראש סכין זו ישנו חריץ דק. מה בפיק? שאל השופט את כבוד הרב הנאשם, ושוב ענה הרב בנחרצות "אכן הסכין שלי, אך אם עד כעת לא ידעתי מי הרוצח, עתה אני כבר יודע מיהו הרוצח, הוא לא אחר מהעד המעיד לרעתי, פני העד חפו והוא התמוטט על מקומו, והודה במעשה הרצח.

כבוד הרב הסביר לשופט ולכל הנוכחים את ראייתו הברורה. בואו אל ביתי וראו כי בכל הסכינים שלי אין כל חריץ, ורק בסכין הזו ששימשה את הרוצח יש חריץ, ואם כן כיצד ידע על כך העד? הרי הוא אמר לכם כי הוא לא ראה מעודו את הסכין, אין זאת אלא כי הוא הרוצח, ולכן הכיר את הסכין היטב. בכבוד מלכים שוחרר הרב מהכלא וליהודים היתה הרווחה והכל הבינו כי אין כל הפסד משמירת דיבור של אמת. (הדף היומי בהלכה)

מדיני ט' באב שחל במוצאי שבת

א. רחיצה בערב שבת חזון: למנהג הספרדים מותר להתרחץ כדרכו במים חמים עם סבון לכבוד שבת, אם דרכו בכך בכל ערב שבת. (כה"ח תקנא ס"ק כב) ומנהג בני אשכנז מותר לחפוף הראש בחמין למי שרגיל בכך כל ערב שבת. ורחיצת שאר הגוף בצונן. (רמ"א תקנב סעי' י משנב"ר וכה"ח)

ב. הכנת בגדים לט' באב: ביום שישי יכין בגדי גוף אם ברצונו להחליף אחרים. וכן יכין חולצה ומכנסים לט' באב. על ידי שילבשם שעה. ובמוצאי שבת ילבשם אחר אמירת "ברוך המבדיל" לפני שהולך לבית הכנסת.

ג. סעודות השבת: מותר בכל סעודות השבת לאכול בשר ולשתות יין, וגם בסעודה שלישית. גם כתבו הפוסקים אף מי שאינו נוהג לאכול בכל שבת בשר בסעודה שלישית מותר לאכול בשבת זו. ויכול לעשות זימון עם בני משפחתו. רק צריך להפסיק את הסעודה מבעוד יום כמה דקות לפני השקיעה. (שו"ע ס' תקנב סעיף י') השקיעה בשבת חזון בשעה (7:35). וכתבו האחרונים שלמרות זאת לא ינהג בשמחה. (מ"ב ס"ק כג') ומותר לזמר בכל הסעודות כיון שהוא כבוד השבת. (אג"מ ח"ד ס' קיב' וחזו"ע).

ד. תפילת מנחה בשבת: 1. רצוי להתפלל מוקדם, ולא סמוך לערב, כדי שיספיקו לסיים את הסעודה שלישית לפני השקיעה. 2. אין אומרים 'עדקתך', כי ט' באב קרוי מועד. 3. יש מקילים ללמוד תורה כהרגלו אחר חצות. (שו"ע תקנ"ב יב'. רמ"א תקנ"ז ס"ב. בא"ח דברים יח).

ה. מוצאי שבת: אחר כעשרים דקות מהשקיעה יאמרו "ברוך המבדיל בין קודש לחול" ואחר כך יחלצו את הנעלים. ויחליפו את הבגדים שהכינו מערב שבת. (רמ"א ס' תקנג). מאחרין תפילת ערבית.

ו. תפילת ערבית של ט' באב: 1. אומרים "אתה חוננתנו" ובזה מותרים בעשיית מלאכה. [הדלקה כבידן].
2. מוסיפים "עננו" בשומע תפילה. [יש שנהגו לומר גם "נחם" בבונה ירושלים]. 3. אין אומרים "ויהי נועם".
4. מברכים "בורא מאורי האש" לפני איכה. אם שכח יכול לברך במשך הלילה. ואין מברך על הבשמים, שהם באים לתענוג. (שו"ע ט' תקנח).

ז. עיניוים בט' באב: 1. אכילה ושתייה. 2. רחיצה. נטילת ידים מותר עד סוף האצבעות. 3. מריחת משחות על הגוף. 4. אין נועלים נעלי עור אלא רק נעלי בד או גומי. 5. נוהג בפרישות עם אשתו.

ח. **דין חוללה:** חוללה שאין בו סכנה או יולדת עד שלושים יום, וכן זקנים תשושים שהרופא קבע שהתענית מזיקה להם. צריכים לעשות במוצאי שבת 'הבדלה'. (שע"ת ס' תקנו בשם כנה"ג) ועדיף שיעשו הבדלה על "מיץ ענבים" ולא על יין. וכשאי אפשר במיץ ענבים מותר לעשות עם יין, וישתה החוללה מלא לוגמיו. (חזון עובדיה)

ט. **מוצאי ט' באב:** [גמר התענית 8:00] אחר תפילת ערבית עושים הבדלה על הכוס על יין או מיץ ענבים, ומברכים "הגפן" ו"המבדיל". ולא מברכים על הנר ואפילו אם לא ברך במוצאי שבת. וכן אין מברכים על הבשמים. (שו"ע ס' תקנו). ומברכים 'ברכת לבנה' ורצוי לאכול מעט קודם ברכת הלבנה, כדי לברך בשמחה.

י. כתב הבן איש חי: יש מתחסדים ליטול ידיהם, בנטילה גמורה אחר חשיכה, במוצאי תשעה באב, מפני שביום לא עשו נטילה גמורה, אלא עד קשרי אצבעות, וכך אנחנו נוהגים, אך אין זה חיוב משורת הדין,

פרפראות בפרשה

אֵלֶּה הַדְּבָרִים...

רמז לגלויות והגאולה: החיד"א בספרו 'פני דוד' כותב אפשר לומר שרמז רמז להם משה כל החרבנות וגלויות שעתידים לבוא על ישראל בעונותיהם ואח"כ יגאלו גאולת עולם. וזה נרמז כך: 'אלה הדברים' כל דיבור קשה דברים קשים כגידים העתידים לבא עליהם. 'בעבר הירדן במדבר' רמז להם על גלות בני גד ובני ראובן ש'בעבר הירדן' שהם גלו ראשונים ע"י סנחריב. 'במדבר' מרמז על גלות עשרת השבטים שנצתו כמדבר ארץ לא עבר בה איש, והם כמי שנאבד במדבר, כי לא ידענו מקומם שבתם וקימתם. 'בערבה' רמז לגלות יהודה וחרבן הבית, 'מול סוף' שאז סוף הכבוד. 'בין פארן ובין תפל' רמז לבין המצרים כמו שפירש הרב כלי יקר 'בין פארן' שמשם גזרת המרגלים שבכו ליל ט"ב. 'ובין תפל' שעשו את העגל ב"ז בתמוז שנשתברו הלוחות. 'ולבן' רמז לבנין בית שני. 'וחצרות' רמז לבנין בית שלישי שיבנה במהרה בימינו. 'ודי זהב' שיהיו ישראל על גפי מרומי ההצלחות עד שיבלו שפתותיהם לומר די. (פני דוד)

רמז לזמן בתי המקדש: בבעל הטורים בפרשת תרומה כותב שבמילה 'ושכנתי' נרמזו שני בתי המקדש. כך: ושכנתי. רמז לבית ראשון "ושכן תי" שנים. ויש בו אותיות "ושני תכ" רמז לת"כ שנים של בית שני.

וּתְשֻׁבוּ וּתִבְכּוּ.. וְלֹא שָׁמַע ה' בְּקִלְכֶּם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם:

קבלת תפילה ושמעיתה: המפרשים עומדים על משמעות השינוי והכפילות בפסוק 'ולא שמע' 'ולא האזין'. הנצי"ב מבאר שישנם שני סוגי תפילות שהקב"ה מקבל אותם. א- מי שאינו יכול לסדר תפלתו בלשון צח כמדבר לפני המלך. אבל כיון שהוא צועק מנהמת הלב במרירות הקב"ה שומע תפלתו. וכפי שנאמר בשעבוד מצרים 'ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו ותעל שועתם אל האלוקים מן העבודה' ומיד נאמר 'וישמע אלוקים את נאקתם ויזכור.. את בריתו'. ב- אבל יש תפלה שאינו בא במרירות הלב, כי

אם בחין ערך שפתים בשביל אחר, כמו שמצינו אצל משה רבינו 'ויחל משה את פני ה'.. ויאמר למה יאמרו מצרים..'. ושם נאמר 'וינחם ה' על הרעה'. ובאופן זה ודאי שהתפילה צריכה להיות כראוי ערוכה בטוב טעם ודעת כמו הבא לפני המלך שאינו מדרך ארץ לצעוק, אלא לדבר בלשון רכה ותחנונים.

וכאן עם ישראל נקטו בשני האופנים 'ותשובו ותבכו לפני ה' אבל הקב"ה לא קיבל את ב' סוגי התפילות 'ולא שמע בקולכם' לענין הבכיה, 'ולא האזין לכם' גם כאשר באתם בריצוי ובלשון רכה. (העמק דבר)

חומר עוון חילול ה' והתשובה: הספורנו מסביר מדוע באמת התפילות לא התקבלו, 'מפני חלול השם שעשו'. שלא תספיק בו כל תשובה אלא מיתה ממרקה, וגם היה גזר דין שיש עמו שבועה אחר שהעירו אזנם משה וכלב אל התשובה ולא שבו אפילו אחר כך אלא מיראת עונש, ולכן לא הספיקה התשובה להסיר העונש הנגזר בעולם הזה. כמו שהיה הענין בקין ובשואל בדבר עמלק ובבני עלי.

ומוסיף הספורנו: 'ולא האזין אליכם' אפילו להאריך ולא לבטל גזירת הבנים אפי' אחר מות האבות, ובזה הוכיחם שלא היתה תשובתם שלמה ולפיכך לא השיגו דבר אפילו בדמעתם. ע"כ. ומדייקים בדבריו שמשמע כי אילו היו שבים בתשובה שלימה תשובה מאהבה היו מבטלים את גזר הדין אף שהיה בצרוף שבועה ואף שבא על דבר שיש בו חילול ה', כי הוא נתן טעם שלא הועלו כל התפילות והבכיות בגלל שהתשובה שלהם היתה מיראה וזו לא תשובה שלימה. (ספורנו)

ובספר 'ותלמודו בידו' מציין הרב קראם את דברי רבינו החיד"א הכותב כי תשובתו של השב מאהבה מתקבלת מיד וכי לא נאמרו ארבעה חילוקי כפרה שאמר רבי ישמעאל אלא דוקא בשב מיראה אבל בשב מאהבה מתקבלת תשובתו מיד לרצון, שכן מאחר והשב מאהבה זדונות נעשו לו כזכויות מתברר שלאדם זה אין חייבי מיתות בית דין ואיסורי כרת כי אם זכויות. (מדבר קדמות מערכת ת' סימן י"ח, ותלמודו בידו) לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל כי ירשה לעשיו..

הרמז והזכות לעמדו רגליו על הר הזיתים: רש"י מביא בשם מדרש אגדה מה הביאור 'עד מדרך כף רגל' עד שיבא יום דריסת כף רגל על הר הזיתים שנאמר "ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים".

כותב הגר"ח פלאג'י אמרתי לפרש ע"פ מ"ש בזה"ק סדר וישלח (דף קע"א) שעל ידי שנגע שרו על עשו בכף ירך יעקב נפגם הירך, וע"י שמחזיק ידי לומדים בתורה, מתקן הירך והגאולה באה. וכמ"ש חז"ל שעל ידי הצדקה הגאולה מתקרבת, וכשהוא עם הת"ח הוא מיד. וכמ"ש הרב מוהרי"ד בספר 'לחם הפנים' והרב 'קב הישר' יע"ש. א"כ כיון שרגלי הקדושה בעומדם יעמוד, אז נכנעים רגלי הסט"א, כשהוא קם זה נופל. וזהו שרמזו חז"ל "עד מדרך כף רגל" עד שיבא יום דריסת כף רגל על הר הזיתים שנ' "ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים". ומסיים כך נגלה אלי בחלום בחזיון לילה. (ובחרת בחיים)

כן יעשה ה' לכל הממלכות אשר אתה ע"ב שמה:

רמז לעתיד לבוא: בספר 'ישמח ישראל' מעיר מה הצורך להדגיש 'לכל הממלכות' וגם 'אשר אתה עובר שמה', הרי כיון שאמר כן יעשה ה' ל'אשר אתה עובר שמה' אני יודע שהוא 'לכל הממלכות', ואם כן למה אמר 'לכל הממלכות'. ומתרץ שיש בדברים אלו רמז על העתיד לבוא על מה שנאמר בזכריה (יד) שלעתיד יאספו כל הגוים לירושלים למלחמה ויצא ה' ונלחם בגוים ההם וכו'. וזה שאמר: "כן יעשה ה' לכל הממלכות - ר"ל לא עתה לבד ה' נלחם לכם, אלא גם לעתיד כשיאספו כל הגוים אל ירושלים, ה' נלחם לכם עם כל הממלכות ויושיע אתכם. (ישמח ישראל).

ובספר 'אבני זכרון' מוסיף להסביר עוד דקדוק בפסוק כי בתחילה נאמר 'עיניך הראת את כל אשר עשה ה' אליכם לשני המלכים' פתח במלכים ומדוע מסיים 'לכל הממלכות'. הרי אז היו מלכים בכל המדינות וא"כ היה לכאורה צריך לסיים 'לכל המלכים' אשר אתה עובר שמה.

אך לפי האמור יתבאר היטיב שכוונת התורה לרמז לעתיד לבוא לימות המשיח ואמר משה שכמו שזה עתה ניצחתם שני המלכים העצומים והחזקים שזה למעלה מדרך הטבע, כן יעשה ה' לעתיד בימות המשיח לכל הממלכות שיהיו אז, שבתקופה ההיא אז לא יהיו כבר מלכים ויהיו רק ממלכות, גם אז תנצחו אותם שלא כדרך הטבע. ויהי רצון שנזכה בקרוב לגאולה השלימה אמנ. (אבני זכרון)